

תורה והוראה

קורא יקר,

בפתיחת מלאכת המשכן בפרשתנו התורה מצווה עלינו (שמות לה ב): 'שִׁשֶׁת יָמִים תַּעֲשֶׂה מְלָאכָה, וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יִהְיֶה לָּכֶם קֹדֶשׁ שַׁבַּת שַׁבְּתוֹן לַה', כָּל הָעֲשֵׂה בּוֹ מְלָאכָה יוּמָת'. חז"ל למדים מכאן שכל מלאכה שנעשית במקדש היא מלאכה האסורה בשבת. מלאכה אינה עמל ויגיעה, בשבת מהתורה מותר לסחוב שולחנות כבדים, ולעשות דברים של עמל ויגיעה. ורק חכמים אסרו זאת משום שהוא נוגד לכבוד שבת, ואילו ע"י פעולה קטנה וקלה של לחיצה על מתג קטן או ברירה של פסולת מאוכל וכדומה, האדם.

רבי שמשון רפאל הירש (שמות לה ב) כותב: 'בניית המשכן היא האתגר הגדול ביותר לכושר עשייתו של האדם בתחום תבונת הכפיים. ואם לא מבחינת האמנות, הרי בוודאי מבחינת החזון והתכלית הגלומה במשכן: "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם" (לעיל כה ח). שלטונו של האדם על העולם הגשמי, הבא לידי ביטוי בהפקתם, בייצורם ובעיבודם היצרני של החומרים, מגיע במקדש אל ייעודו הנעלה ביותר. האדם משעבד לעצמו את

במאמרו השבוע נעסוק איזה סלטים מותר להכין בשבת? ובאיזה סלטים יש איסור לש? איזה תערובת יש בהם איסור לש? ואיזה תערובת מותר להכין? איזה שינויים בדרך הכנה מתירים להכין את התערובות השונות? כיצד נכין אוכל לתינוקות, כדוגמת דייסות? האם ניתן להכין פירה פודינג ג'לי וכדומה בשבת? האם מותר להכין משקה מאבקה בשבת כאשר נוצרים בתחילת העירוב גושים שונים? האם מותר להוסיף רטבים לסלטים שונים בשבת? האם ניתן להכין ממרח בוטנים עם ריבה בשבת? האם מותר להכין סושי בשבת? האם מותר להוסיף רוטב לתבשיל בשבת? בשאלות אלו ועוד יעסוק מאמרו השבוע.

איזה סלטים ניתן להכין בשבת?

פרשת השבוע ויקהל פקודי עוסקת בפרטי עשיית המשכן, אול בתחילת הפרשה חזרה התורה והזהירה (שמות לה ב): 'שִׁשֶׁת יָמִים תַּעֲשֶׂה מְלָאכָה וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יִהְיֶה לָּכֶם קֹדֶשׁ שַׁבַּת שַׁבְּתוֹן לַה' כָּל הָעֲשֵׂה בּוֹ מְלָאכָה יוּמָת'. מכאן למדו חכמים שהתורה הזהירה שאת מלאכת המשכן אין לעשות ביום השבת, וכל המלאכות שנצרכו לעשיית המשכן, הם המלאכות האסורות בשבת.

במאמר השבוע בפרשת יתרו השנה [תשפ"א] עסקנו כיצד נכין סלט בשבת, כאשר התמקדנו בחיתוך הסלט בצורה המותרת בשבת שלא יהיה חשש טוחן או עובדין דחול, השבוע נשלים את הלכות אלו, כאשר נתמקד באיסור ללוש יחד דברים בשבת, ונפרט כיצד נערב יחד את הסלט בצורה המותרת בשבת, נוסיף רוטב לסלט או למאכלים שונים, בצורה שמותרת ללא חשש איסור לש. וכן הכנת מאכלים שונים ללא חשש איסור לש.

זהירות מלימוד משמות מאכלים וסלטים

למעשה בשמות מאכלים וסלטים ישנם שינויים ממקום למקום, ומזמן לזמן, בצורת הכנתו, וברמת הסמיכות של המוצר, וצריך מאד להזהר לוודא שאשר נכתב בספר הלכה שמותר להכין מאכל מסוים, אנו מכינים אותו באותו צורה שעליו דיבר הפוסק בספר. ולכן חשוב מאד להכיר את מושגי היסוד של לש, וכאשר נאמר שניתן להכין סלט מסוים משום שהוא בבליה רכה למשל, לוודא שאכן גם במתכון הנהוג אצלכם בבית מדובר בבליה רכה, ולא בבליה עבה, וכדומה. ולכן נקדים כל את מושגי היסוד של לש, והשתדלנו להביא את הדבר

בתמצות, ואח"כ נעבר לדוגמאות מעשיות, אולם נשתדל להדגיש את הגדרתו ההלכתית, ועל הקורא לוודא שאכן גם אצלו בבית מכינים את המאכל בצורה זו.

כללי לש

בהלכות לש יש להבחין ב4 כללים:

א. ישנו הבדל בין דבר שהוא בר גיבול, כלומר שע"י העירוב נוצר גוש מאוחד היטב, כגון קמח ומים שנוצר עיסה אחידה, או עפר ומים שנוצר גוש בוץ. ובין דבר שאינו בר גיבול, כלומר שע"י התערובת הדבר אינו נדבק היטב אחד לשני כגון המערב אפר במים. ויש בכך מספר שיטות כפי שנפרט.

ב. יצירת בלילה עבה אסורה מהתורה, ויצירת בלילה רכה אסורה מדרבנן. ולכן יש מספר היתרים בבליה רכה.

ג. דעת רבי שיש איסור דאורייתא גם בנתינת המים לתערובת אף שתהליך העירוב רק מתחיל, ואילו דעת רבי יוסי ברבי יהודה שהאיסור מהתורה הוא רק כשהוא מסיים לערב היטב את התערובת. ונחלקו כיצד פוסקים להלכה.

ד. במלאכת לש ישנם שינויים מהותיים שהתירו [לדעת חלק מהפוסקים] גם דבר האסור מהתורה, וישנם שינוי שהתירו רק דבר האסור מדרבנן.

מהו בלילה עבה ומהו בלילה רכה

החזון איש (סי' נח סק"ט ד"ה קנו) ביאר שתערובת סמיכה הנשפכת בשעה שמעבירים אותו מכלי לכלי, ואינו עובר כגוש, הוא בלילה רכה, וכל דבר שהוא גוש ואם מעבירים אותו מכלי לכלי הוא אינו נשפך אלא נופל גוש אחד, הרי זה בלילה עבה.

אולם מוסיף החזון איש, שגם בלילה רכה צריכה להיות סמיכה, אך אם התערובת נוזלת ממש, כמים עכורים, אין בכך שום איסור של לש אפילו מדרבנן, ומותר לעשותו לכתחילה בשבת ללא כל שינוי.

השיטות למעשה

נאמרו 4 שיטות מהו האיסור בלישה מדאורייתא ומהו מדרבנן:

א. שיטת הרמב"ם (פ"ח הט"ז; פכ"א הל"ג-לד) שאיסור לישה מהתורה הוא רק בדבר שהוא בר גיבול, ובבלילה עבה, ורק לאחר שיערבו היטב ויווצר גוש אחד. אולם על נתינת המים לחוד אין איסור. וכן נראה שפסק השולחן ערוך (סי' שכא סעיף יד-טו) מעיקר הדין. אמנם אף לרמב"ם יש איסור מדרבנן ביצירת בלילה רכה, וכן באופנים מסוימים כשמערב דבר שאינו בר גיבול.

ב. שיטת התוספות (שבת יח. ד"ה אבל) וראשונים רבים, שגם בדבר שאין בו גיבול יש איסור דאורייתא של לש. ולהבנת המשנה ברורה (סי' שכא סק"ג) היינו שלפי שיטה זו בדבר שאינו בר גיבול חייב מרגע נתינת המים, והוא חמור יותר מאשר דבר המתערב ונהפך לגוש. וסבר המשנה ברורה כיון שראשונים רבים סוברים כן, חובה לחוש אף לשיטה זו.

ג. שיטת התוספות להבנת החזון איש (או"ח סי' נח סק"ג) שכל הראשונים הפוסקים כרבי יוסי בר יהודה מלבד הרמב"ם סוברים שגם בדבר שאינו בר גיבול כשיערב כמה שניתן יש איסור דאורייתא, אך בנתינת המים אין איסור דאורייתא. וסבר החזון איש שהלכה כשיטה זו.

ד. שיטת התרומות (סי' רכ) ועוד שנפסק כרבי, ויש איסור מדאורייתא כבר בנתינת המים. והשולחן ערוך (סי' שכא סעיף טו) הביא שיטה זו כיש אומרים, והיינו שלכתחילה יש להחמיר גם כשיטה זו, אולם בשעת הצורך אפשר להקל.

העולם כדי לשעבד את עצמו ואת עולמו לבורא - עולם, וכדי להפוך את עולמו למקום שבתה של מלכות שמים, למקדש שבו ישכון כבוד ה' עלי אדמות.

בניית המקדש הרי היא קידוש פועלו של האדם, והכתוב מציין אותה כאיחוד כל המלאכות היצרניות השונות של האדם, והן מהוות - על ידי השביתה ממלאכה - את סעיפי המסכת של קבלת עול שמים שעליה אנו מצווים בשבת.

כל עשייה יצרנית, שמלאכת המשכן נזקקה לה, הופכת בכך ל"אב - מלאכה", לסוג של עבודה יצרנית המקיף הרבה "תולדות", היינו תת - מלאכות הכלולות במושגו'.

התפקיד האמיתי שלנו במשך ששת ימי המעשה הוא בנית המקדש הציבורי והאישי, עשיית משכן כללי, ומשכן פנימי בתוך הלב. זהו העשייה היצרנית האמתית שלנו. אולם גם בעשייה זו התורה מצווה עלינו כי על כל אחד מוטל לחדש את חלקו בתורה, לגלות את תפקידו האישי והיחודי בעולם. רק זה נחשב מלאכה אמיתית, מלאכה הפועלת ויוצרת באמת בעולם.

אך יחד עם זאת ניתן לנו השבת כדי שנזכור כי גם בבנית המשכן והמקדש בציבורי והאישי, תפקידנו אינו לבנות כפי הרצונות האישיים שלנו, יש מתווה ברור שכבר נתווה בששת ימי בראשית, ובשבת העולם כבר הגיע לשלמות. תפקידנו לגלות את הדרך והמסלול המקורי.

הדינים למעשה ע"פ השיטות הנ"ל

כל דבר האסור מדרבנן מותר לעשותו גם בשינוי קל, ואילו דבר האסור מדאורייתא לדעת הרמב"ם והשולחן ערוך נראה שאין היתר ע"י שינוי, אולם הט"ז (או"ח סי' שכד סק"א) משנה ברורה (סי' שכד סק"ז) סברו שבשינוי גדול אפשר להתיר בשעת הצורך והיינו כשיש צורך להכין מאכל לתינוק, או מאכל שמתקלקל אם יכינו אותו מראש. והחזון איש (סי' נח סק"ב; סק"ו) והגר"מ פיינשטיין (אגרות משה או"ח ח"ד סי' עד לש אות ט-יא) ביארו שצריך שהשינוי יהיה שינוי שאיכות העירוב פחותה מחמת כך, ואינו דרך מלאכה בכך.

כיון שלכתחילה אנחנו מחמירים שגם נתינת המים אסורה מדאורייתא, צריך לעשות שינוי בנתינת המים, במקרה זה כתב הרמ"א (סי' שכא סעי' טו) שיעשה שינוי בסדר, אם הדרך לתת את המים קודם ואח"כ להוסיף את החומר היבש, יעשה הפוך קודם יתן את החומר היבש ושוב יוסיף את המשקה. ואם הדרך הפוך יעשה הפוך. ובנוסף לא יערב עם כף אלא רק באצבעו. והגר"מ פיינשטיין הוסיף שאין צורך באצבעו דוקא, אלא גם עירוב בסכין או בידית הכף וכל דבר שאינו הדרך לערב עימו נחשב שינוי.

שינויים המתירים את יצירת תערובת

החזון איש (סי' נח סק"ב) והגר"מ פיינשטיין (אגרות משה או"ח ח"ד סי' עד לש אות ט-יא) כתבו שהוזכרו 4 שינויים שניתן לעשות כדי להתיר את הלישה, ובדבר מדאורייתא יש צורך שהשינוי יהיה שינוי המשנה את איכות התוצאה של עירוב החומר.

השינוי הטוב ביותר הוא להמנע מלערב את החומרים בתנועה סיבובית, אלא רק בקווים ישרים של שתי וערב [אורך ורוחב], לדעת החזון איש יש גם להוציא את הכף לאחר כל פעם שהעבירו לאורך או לרוחב. אולם הגר"מ פיינשטיין סובר שגם החזון איש התכוון שקשה להזהר שלא לעשות תנועה סיבובית בלי להוציא את הכף בכל פעם, אולם מי שנהזה היטב יכול לערב מספר פעמים שתי וערב בקווים ישרים.

שינוי נוסף המועיל גם בדאורייתא הוא לערב מעט מעט, לדעת המשנה ברורה (סי' שכא סעיף יד בה"ל ד"ה שמא) הדבר מועיל רק בשעת האכילה, וכשמערב כמות קטנה לאכילתו הוא דרך אכילה ולא דרך לישה. אולם החזון איש סובר שהכוונה שמערב כמות קטנה, וחוזר ומחזירו לכלי, ונוטל כמות קטנה נוספת ומערבו, ולכן העירוב אינו איכותי ואינו אחיד.

שינוי נוסף שמצינו בגמרא הוא לשנות את סדר נתינת המים, אולם שינוי זה אינו מועיל בדבר האסור מדאורייתא. ובראשונים מצינו שינוי נוסף שלא יערב בכף אלא באצבעו.

עירוב תערובות שונות

דעת הגר"מ פיינשטיין (אגרות משה או"ח ח"ד סי' עד לש אות יג) והגר"נ קרליץ (הובא באורחות שבת פ"ו סעיף ח הערה כא) שמותר לערב שתי תערובות שונות, כדוגמת שמנת ריבה או דבש עם גבינת שמנת או גבינת קוטג'. ובאורחות שבת (שם) ביארו שההיתר הוא משום שהאיסור הוא רק כאשר המשקה מדביק יחד דברים מפוררים, אך כאן אין משקה המדביק יחד דברים מפוררים. אולם דעת הגרש"ז אויערבך (שמירת שבת כהלכתה פ"ח סעיף א; סעיף טז) שהדבר אסור.

הכנת סלטים ואוכל לתינוקים בשבת

כיון שבימינו הסלטים נשמרים היטב במקרר אין היתר להכין סלט בבליה עבה אף ע"י שינוי. אולם כאשר מכין סלט בבליה רכה מותר להכינו בשינוי. אולם הנצרך להכין אוכל לתינוק בשבת בבליה עבה יכול להקל לערבו שתי וערב. ועם מכין בליה רכה יכול אף בשאר השינויים שהוזכרו לעיל.

ונפרט צורת הכנת סלטים שונים בשבת.

הכנת סלט טחינה

כאשר מכינים את סלט הטחינה מטחינה גולמית ניתן להכינו בשתי צורות, או לערב כמות קטנה יחסית של מים, ואז הטחינה נעשית גושית שאינה נשפכת [למרות ששני המרכיבים הטחינה הגולמית והמים נוזליים ונשפכים]. או לערב כמות גדולה של מים עם הטחינה הגולמית, ולערב, בשלב הראשון נוצר גושים ובהמשך העירוב הוא נהיה כממרח פסטו, עד שהוא נהפך לבליה נוזלית רכה.

בשמירת שבת כהלכתה (פ"ח סעיף לא) ובאורחות שבת (פ"ו סעיף ח) כתבו, שאם עושה את הטחינה גושית, אסור להכינו בשבת. אולם אם מכין את הטחינה נוזלית בצורה שהיא נשפכת שמעבירים אותה לכלי אחר, מותר להכינו בשבת, ויכנה בשינוי, ובמקום שהדרך להוסיף קודם את הטחינה הגולמית ואח"כ את המים, יוסיף קודם את המים ואח"כ את הטחינה, וכן יערב את התערובת בקווים של שתי וערב, ולא בתנועה מעגלית, או שינער את הכלי אך לא בכח בדרך שמכנה ביום חול. בצורה זו אף שבתחילה נוצרים מעט גושים, וכן בתחילת העירוב נוצר כעין חתיכות פסטו בתערובת עד שהוא נבלל היטב, הדבר מותר, וכפי שהתיר הגר"מ פיינשטיין (אגרות משה או"ח ח"ד סי' עד לש אות א) שאף אם מערב אבקת קקאו וסוכר בחלב, ונוצרים גושים בתחילת העירוב, ורק בהמשך העירוב הכל נעשה משקה נוזלי, הדבר מותר.

אמנם אם מכין את הטחינה בשני שלבים, כלומר שאינו שופך את כל המים בבת אחת, אלא בתחילה מערב כמות

הוספת רוטב לסלט ירקות

ולכן כאשר יש סלט ירקות החתוך מעט גס, אין כל בעיה להוסיף רוטב, אף שהרוטב דביק. המשנה ברורה (סי' שכא ס"ק נח) כתב שצנן החתוך דק דק אסור להוסיף עליו שמן או חומץ כיון שהוא מאחד אותם. וכפי שמבואר בשולחן ערוך (סי' שמ סעיף יב) שאסור לתת זרע פשתן או שומשום במים, משום לש, כיון שהם נתלים זה בזה ע"י המים. ולכן אם הסלט חתוך דק דק כגון קוסלאו, גזר מגורד עם מיץ לימון, או ירקות טריים חתוכים דק דק יזהר שלא להוסיף לו רוטב או משקה המדביק יחד את הירקות בצורה שהם נתלים אחד בשני.

ובאור לציון (ח"ב פל"ג אות ג) כתב שלהוסיף מיונז לסלט ירקות הוא דבר שאינו בר גיבול, ולכן לדעת הרמב"ם והשולחן ערוך הדבר מותר מעיקר הדין, אך מכיון שהשולחן ערוך הביא כיש אומרים שיש לחשוש הלכה כרבי שגם בדבר שאינו בר גיבול אסור לתת מים יש להחמיר, אך ע"י שני שינויים שיניח קודם את המיונז או הרוטב, ואח"כ את הירקות, וכן שיערב רק בצורה של שתי וערב אפשר להקל. אולם למשנה ברורה שנקט שיש לחשוש מעיקר הדין לראשונים שאסור לתת מים לדבר שאינו בר גיבול, יש להחמיר. ולדעת החזון איש בדבר שאינו בר גיבול מותר לשפוך את הרוטב, אך אסור לערבב אותו עם הירקות.

עירוב סלט שהרוטב צף למעלה

החזון איש (או"ח סי' נח סק"ט ד"ה שכא) כתב שאם הוספת משקה אינו מדבק את החלקים במופרדים אלא רק מפחית את רמת הסמיכות של הגוש, אין בכך איסור לש. ולפי זה כתב באורחות שבת (פ"ו סעיף ז), שאם הכין סלט קצוץ דק דק לפני שבת, והכינו במקרה, ולפני הגשה הוא רואה שהשומן או הרוטב צף למעלה, והוא רוצה לערב היטב את הכל שוב, הדבר מותר. וכן בחמאת בוטנים וכיוצא שהשמן צף למעלה, מותר לערב שוב עם חמאת הבוטנים. והטעם כיון שלמטה יש גוש, והעירוב מדלל את התערובת. אך בחמאת בוטנים באופן שהחלק התחתון נעשה פריך וחתוכות חתיכות, וע"י העירוב נעשה עיסה אחת הדבר אסור.

עירוב תבשיל

בגמרא (שבת קמ"ד:) מבואר שמותר להוסיף משקה לתבשיל, וכן פסק הרמב"ם (תשובה קט הובא בבית יוסף סי' שכא). והבינו האחרונים שאף שהוספת המשקה והרוטב לתבשיל גורמת לו להתאחד יותר, ולהיות יותר גושי, אין בכך איסור. וביאר המשנה ברורה (בה"ל סי' שכא ד"ה שמא), משום שאיסור לש הוא ליצור דבר שיהיה מוכן לאכילה בכך, אך על דבר שקבעו חז"ל שהוא כבר מוכן, ויש בכך רק תיקון לאוכל זה נחשב

קטנה של מים ויוצר גוש טחינה, ואח"כ מוסיף מים לגוש ויוצר בלילה רכה, כתב בשמירת שבת כהלכתו שאין היתר לעשותו בשבת גם בשינוי.

אולם גם כאשר הטחינה נוזלית אם רוצים להוסיף לה חומרים שונים כחצילים טחונים, חומוס, חזרת, סחוג, ועוד, באופן שהיא תהפך לסמיכה הדבר אסור.

הכנת סלט חצילים במיונז

באורחות שבת (פ"ו סעיף ל) כתב שאין להכין סלט חצילים טחונים עם שמן וכדומה, משום שהמשקה מדבק יחד עם התערובת, אולם יכול להוסיף לה מיונז כיון שאלו שני עיסות, ואין כאן משקה המדביק את שתי העיסות יחד. אך לדעת הגרש"ז אויערבך יש להמנע גם מהכנת הסלט עם מיונז, ויש להכינו לפני שבת.

הכנת שוקו בשבת

כאשר מכינים קפה באבקה נמסה, הדבר פשוט שאין כאן לישה כלל, כיון שלא נוצר תערובת סמיכה, וכל שהתערובת נוזלית לגמרי אין כאן אפילו בלילה רכה, ואין לכך שייכות למלאכת לש.

וכתב הגר"מ פיינשטיין (אגרות משה או"ח ח"ד סי' עד לש אות א) שאף אם מערב אבקת קקאו וסוכר בחלב, ונוצרים גושים בתחילת העירוב, ורק בהמשך העירוב הכל נעשה משקה נוזלי, הדבר מותר.

הכנת סלט תפוז"א - חסה - פירות

כאשר מכין סלט שחתוכות בו אינם קצוצות דק, כגון סלט תפוחי אדמה, סלט רצועות חסה, סלט פירות, אגוזים שלמים, מותר להוסיף להם מיונז או דבש וכדומה אף שהדבר נהפך לגוש, כיון שהאיסור אינו להדביק חתיכות יחד, אלא ליצור גוש אחד. וכל שהחתוכות נשארות גדולות מעט אינו נחשב עיסה אחת, אלא חתיכות העומדות בפני עצמם המודבקות יחד. (משנה ברורה סי' שכא ס"ק נח; שמירת שבת כהלכתו פ"ח סעיף ד ובהערה טו בשם הגרש"ז אויערבך).

הכנת סלט טונה - ביצים - כבד - הערינג דק דק

אולם כאשר מכין סלט קצוץ דק דק, כפי שרגילים להכין סלט ביצים טונה כבד ועוד יש איסור להכניס בבלילה עבה לגוש אחד, ולכן יש להכניס לפני שבת, ואם רוצה דוקא להכניס בשבת יחתוך את החתיכות גסות במקצת, או שיכין אותם עם שמן וכדומה בצורה שאינו נעשה גוש אחד אלא בלילה רכה שמתפורר כאשר שופכים אותו לכלי אחר, ואינו עובר בשלמותו, ואז ניתן להכינו בשינויים הנ"ל.

שלא ידוע לנו מה הדרך להניח קודם את המשקה או את המים. אולם המשנה ברורה (ס"ק נז) כתב, שאם לא ידוע מה השינוי יעשה את השינוי הכתוב בגמרא, ויניח קודם את החומר היבש, ועל כך יוסיף משקה מרובה עד שיהפך לבלילה רכה. אך המשנה ברורה הוסיף יותר טוב שימנע מלערבו בידיים, ורק ינענע את הכלי עד שהמשקה יספך בחומר היבש.

להלכה החזון איש (סי' נח סק"ה) פסק כדעת הט"ז, משום שמסתבר שאם לא ידוע אין מנהג קבוע, וממילא אין כאן שינוי. אך הגר"מ פיינשטיין (אגרות משה או"ח ח"ד סי' עד לש אות ג) הורה שאם יש צורך גדול כגון להכין מאכל לתינוק או זקן שאינו יכול לאכול מאכל אחר, ניתן לסמוך על החולקים על הט"ז, אולם בלי צורך גדול יש להחמיר כדעת הט"ז ולהמנע מלהכינו בלי שנדע בבירור מהו הדרך בימינו. יש לציין שבימינו ניתן לקרוא את ההוראות הכנה המצורפות למוצר, ולפעול הפוך ממה שנאמר, אם נאמר קודם לשפוך את המוצר ואח"כ להוסיף את שיעור המים הרצוי.

אך כל זה אמור כאשר נוצר תערובת רכה הנשפכת מכלי לכלי, אולם אם נוצר תערובת גושית מעט, וכאשר מעבירים אותה מכלי לכלי הוא נופל כגוש, יש בכך איסור דאורייתא, ולא מועיל שינוי, ויש להמנע להכינו אף לצורך גדול.

ריבה עם חמאת בוטנים

בשמירת שבת כהלכתה (פ"ח סעיף כב) כתב שהרוצה להכין סנדוויץ' עם שני מרכיבים שהם גוש כגון של ריבה עם חמאת בוטנים בשבת, יש למרוח שכבה של ריבה ושכבה של חמאת בוטנים מעליו, ולא לערב אותם יחד, משום שאז הדבר תלוי האם מותר לערב יחד שני גושים, ולדעת הגר"שז אויערבך הדבר אסור. ובמקרה שאחד מהם נוזלית ואחד גוש הדבר אסור לכל הדעות, אולם מותר למרוח שכבה שכבה, משום שלש הוא רק כשמערבו בידיים ולא כשמניח שכבה על שכבה, אף שעל הלחם או הקרקר הוא מתערב מעט.

הכנת סושי בשבת

ולכן הרוצה להכין סושי בשבת [בצורה המותרת, ובצורה שיוזר מאיסור ממרח ולא יישר ויפה את שכבת האורז] אין איסור מצד לש, להניח על עלי הסושי שכבת אורז, ומעליו שכבת דג, ומעליו שכבת ירקות, ואף שלוחץ אותם מעט ונעשים עיסה דביקה, כיון שכל שכבה עומדת בפני עצמה. אולם כיון שהאורז עיסתי, ישנו איסור ליישר את האורז כפי שמבואר בירושלמי שעורך והמקטף את הבצק חייב משום לש, וכן יש להזהר שלא יהיה בכך איסור ממרח, ולכן יניח את האורז בלי ליישר אותו [אף שפוגע בצורה הנאה של המוצר המוגמר] או יכינו מערב שבת.

דרך אכילה ולא מלאכה. ולכן דבר שהתבשל הרי הוא מוכן לאכילה, והלישה הנוספת הוא רק תיקון אוכל ודרך אכילה. וצורת האכילה בפועל לא נאסרה מדאורייתא, ולכן אין איסור להוסיף רוטב, ובצורות שהוא דומה ללישה די בשינוי. אולם החזון איש (סי' נח סק"ט ד"ה סימן שכא) נחלק עליו, וסבר שההיתר הוא משום שדבר שהתבשל היטב והתרכך, כיון שנח מאד ללוש אותו, הבישול הפקיע את שם מלאכת הלישה מהתבשיל.

הוספת רוטב לאורז יבש

ולכן לדעת המשנה ברורה, גם כאשר הכינו אורז המכונה 'אחד אחד' [גרגירי האורז נפרדות ולא מודבקות כלל] מותר לשפוך עליו רוטב אף שנעשה בכך גוש. אולם לדעת החזון איש כל ההיתר הוא כאשר הבישול יצר תערובת לחה, ואז אין איסור להוסיף וללושו עוד. אולם אם התבשיל יבש, אסור להוסיף רוטב ולאחד אותו יחד.

אמנם באופן שהאורז גושי מעט, ואינו 'אחד אחד' מותר לכל הדעות להוסיף עליו רוטב.

אולם קמח מצה או פירורי לחם וכדומה, אף שכבר עברו תהליך של אפיה, והוא הדין פירורי קניידלך יבשים שעברו בישול בעבר, אם כעת הם יבשים לגמרי, גם המשנה ברורה (סי' שכא ס"ק נז; בה"ל שם ד"ה ואפילו) מודה ששייך בהם איסור של לישה.

מערכת חתיכות מאכל לגוש אחד ע"י הלחות הטבעית

אולם כאשר מועכים דבר מאכל או פרי [בצורה המותרת שאין איסור של טוחן, עליו לא נתעכב במאמר זה], למשל אם יש לנו מספר חתיכות בננה, וע"י המיעוך בצורה המותרת הדבר נהפך לגוש אחד, כתב הגר"מ פיינשטיין (אגרות משה או"ח ח"ד סי' עד טוחן אות ב) שאין לאסור משום לש, משום שבלש יש צורך להוסיף משקה חיצוני, ואם מערב את הדבר בלחותו הטבעית אין בעיה של לש. ולדבריו אם יש מספר חתיכות עוגה, מותר ללושם בידו לגוש אחד, ולאוכלם כך. וכן הוא מסקנת החזון איש (סי' נח סק"ח). ולפי זה כתב החזון איש (שם סק"ט) שיש בכך גם חומרא שבננה מרוסקת מערב שבת אסור להוסיף משקה בשבת, ואינו דומה למאכל שנתנו בו מים לפני שבת.

הכנת דייסה בשבת

כאשר עושה דייסה ע"י עירוב פירורי לחם, קמח מצה, קוואקר מהיר, או אבקה המיועדת לעשיית דייסה עם מים או חלב וכדומה, ונוצר בלילה רכה הנשפכת בקלות מכלי לכלי, כתב הט"ז (סי' שכא ס"ק יא) שיש להמנע מלהכינו, כיון

כלי אלא נופלת כגוש, אסור להכינו בשבת. אולם אם הוא בלילה רכה הנשפכת מכלי לכלי מותר להכינו אם משנה את הסדר של נתינת המים והאבקה מהסדר הרגיל ביום חול, וגם עושה את העירוב בשינוי כגון מערב רק בקוים ישרים ולא בתנועה מעגלית.

פירה תפו"א או פודינג וג'לי

הגר"מ פיינשטיין (אגרות משה או"ח ח"ד סי' עד לש' אות יב) אסר להכין פירה משביבי תפוחי אדמה או פירה אינסטנט, בכל צורה שהיא. אולם להכין פודינג מאבקה נמסה (אינסטנט פודינג) כתב שאם נוצר בלילה עבה שאינה נשפכת מכלי

שו"ת הלכתי

מתוך השאלות שנשאלו באתר האינטרנט din.org.il בשבוע האחרון

מכירת חמץ השנה - עד מתי מותר למכור חמץ במכולת?

שאלה:

יש לי מכולת שאני מוכר בה גם מוצרי חמץ. השנה שחל ערב פסח בשבת מותר לאכול חמץ עד שבת בבוקר. אבל את מכירת החמץ לגוי עושים בזמן שריפת חמץ כמו כל השנים. האם מי שיש לו חנות מכולת ומכר את החמץ לגוי האם מותר לו להמשיך למכור את החמץ אחרי שהיא נמכרה כבר לגוי? עד כניסת השבת. כי אמר לי מישהו שאסור כי זה מראה שכל המכירה היא הצגה. כי איך אני ממשיך למכור בחנות חמץ אחרי שהיא נמכרה לגוי? אשמח לקבל תשובה במייל עם מקורות בהלכה תודה רבה

תשובה:

שלום וברכה

בודאי לא ניתן למכור חמץ בחנות אחרי הזמן שהחמץ נמכר לגוי, זה הרי לא שלך איך אתה מוכר... זה מראה שהמכירה היא לא אמיתית בעיניך חלילה... בהגיע זמן המכירה על כל החמץ להיות סגור במקומו ומסומן כהלכה. אמנם כדאי לך להיות בקשר עם הרב שמוכר את החמץ עבורך כיון שהרבה רבנים מוכרים החמץ רק לקראת סוף היום כיון שלרוב הפוסקים אין שום חיוב למכור חמץ בזמן שריפת החמץ.

מקורות:

המהרש"ם בדעת תורה תמד ב כתב לעשות בשנה זו את המכירה סמוך לשבת, בשביל הסוחרים שיוכלו להמשיך למכור עד שעה מאוחרת יותר, וכן כתב באמרי יושר ח"א סי' קמו שאם המכירה תעשה בצהריים וימשיכו למכור אחר כך, זו הערמה, וכן כתב בשו"ת מהר"ם שיק סי' כהשאם ימכור חמץ בחנות אחרי זמן המכירה יש לחשוש שמכירת החמץ בטלה. וראה במהרש"ם שם, שיש שעושים תנאי עם הגוי שירשה לסוחרים למכור, תנאי זה מועיל אבל אינני יודע אם מישהו נוהג בו היום...

אכילה ושתיה קודם קידוש לנשים בשבת

שאלה:

שלום כבוד הרב,

ברצוני לשאול אם מותר לשתות מים או קפה או אפילו לאכול מיני מזונות באופן מותר (כגון חולשה או חוסר ישוב הדעת) לפני תפילת שחרית של שבת קודם קידושא רבא, ואם מותר אז מה הטעם?

במידה ומותר, האם אישה שלא מתפללת שחרית אלא אומרת ברכות השחר נחשבת כאחר התפילה וקודם קידוש ויהיה אסור לה לאכול או לשתות?
תודה רבה ושבוע טוב

תשובה:

שלום וברכה

לפני התפילה מותר לשתות אבל לאכול אסור גם ביום חול א"כ יש חולשה או חולי, כיון שאסור לאכול סעודה לפני התפילה, ממילא עדיין אין חובת קידוש. גם אשה שאינה מתפללת כיון שהיא מקפידה על ברכות השחר, מותר לה לשתות לפני ברכת השחר. בנוסף לפי האגרות משה אישה נשואה כיון שהיא מכחה לבעלה לא חל עליה חיוב קידוש גם אם היא כבר התפללה כיון שעוד אין לה חיוב קידוש.

מקורות:

נתחיל עם יום חול: באופן עקרוני הדין שאוסר לאכול לפני התפילה נאמר לגברים ולנשים כאחד. אולם בנשים הקלו יותר לאחר שיאמרו ברכות או איזה בקשה לפני התפילה. משום שמעיקר הדין מדאורייתא הן יוצאות ידי חובה ע"י בקשה זו, ונחלקו הדעות אם הן חייבות בתפילת שמונה עשרה, ואף שלהלכה החמיר בכך המשנה ברורה בסי' קו, לענין האכילה לפני התפילה הקלו. ראה שו"ת מנחת יצחק ח"ד סי' כח, תשובות והנהגות ח"ג סי' לז.

אולם, בשבת, כיון שאסור לאכול לאחר התפילה לפני קידוש, ואפילו טעימת מים אסורה, ראוי לנשים שרוצות לאכול לעשות זאת אפילו קודם ברכות השחר, שכן בשבת הסביר הנ"ל מהווה חומרא, שכיון שיש דעות שאינן חייבות בתפילת שמונה עשרה אפשר שכבר לאחר ברכות השחר יאסר עליהן לאכול, ולכן ראוי יותר לאכול לפני אמירת הברכות. ואם התפללו, ישעו קידוש ויאכלו. שיטה מחודשת צידד הגר"מ פיינשטיין לומר, שאשה נשואה הואיל והיא משועבדת לסעוד עם בעלה את סעודת השבת, זמן סעודה אצלה אינו תלוי בסיום תפילתה אלא בסיום תפילתו של הבעל, אולם למעשה המנהג להחמיר שלא כדבריו, שכן הגם שעיקר הסעודה הם אוכלים יחד אבל מיני מזונות וכדומה אשה אוכלת גם לבדה וזה אסור לה לעשות לפני קידוש, וממילא מיד לאחר שהיא מתפללת אסור לה לטעום שום דבר.

מזווה בבניין משותף - כתב האר"י או בית יוסף?

שאלה:

שלום וברכה.

איזו מזווה לשים בפתח של בניין משותף כתב אשכנזי או כתב ספרדי במה זה תלוי רוב או משהו אחר?. לכאורה עד כמה שידוע לי בשביל אשכנזי, בנוסח הספרדי ישנן אותיות שהן בעייה אפי' בדיעבד, בשביל אשכנזי.

תשובה:

שלום וברכה

לכאורה ילכו בזה אחר מנהג רוב הדיירים.

מקורות:

על כך שכל סוגי הכתב כשרים בתפילין, ראה שו"ת מהרש"ם ח"ב סי' קב, שו"ת ברית יעקב יו"ד סי' סז, ס' לדוד אמת לחיד"א סי' יג, ושו"ת השיב משה יו"ד סי' נא. אמנם, בשערי תשובה בסי' לו הביא שהמהר"ם חביב הח מיר בזה, אולם, כל הפוסקים חלקו עליו בזה, ויש אומרים שדבריו אמורים לענין קהילות שנהגו לכתוב את האות נ' כמו ג', ובזה אסר, ודבר זה אינו מצוי בזמנינו. יש שפקפקו בהיתר זה לענין כתב האר"י שכותבים את ה' שעל הצד"י הפוכה [ראה חזון איש סי' ט ס"ק ו], אולם, להלכה הסכימו רוב הפוסקים שאף זה כשר, ראה שו"ת השיב משה שם, ס' אמרי שפר כלל ה' בשם גדולי וחכמי ירושלים, שו"ת מנחת יצחק ח"ד סי' מז, שו"ת שבט הלוי ח"י סי' ז, שו"ת יביע אומר ח"ט סי' קח, וס' הליכות שלמה פ"ד אות כב. ויש שהעידו שהחזון איש חזר בו מחומרא זה כמבואר בשו"ת מנחת יצחק שם.